

JOGÁSZKÉPZÉS KIHÍVÁSAI A 21. SZÁZADBAN.
BEVEZETÉS EGY EMPIRIKUS KUTATÁSBA A JÖVŐ
ÁLLAMALKOTÓIRÓL, AZ ELJÖVENDŐ JOGÁSZNEMZETRŐL

Patyi Zsófia
PhD hallgató

Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Összehasonlító Jogi Intézet

I. A modern állam ideális ismérvei

Álláspontom szerint a mai modern világban egy modern állam elengedhetetlen ismérve, hogy a realitás határain belül innovatív és biztonságos módon szolgálja nemzetét, tehát egyszerre biztosítsa a jelenkori megélhetést és a megnyugtató jövőképet. A fenti ismérvre való építkezés nem zárja ki, inkább feltételezi, hogy az innováció és a stabilitás egy olyan államban segíthesse a fejlődést, ahol nem csak elméleti síkon beszélhetünk ezek megvalósulásáról, hanem a realitást tekintve ezek honosíthatóak is. Az állam alapvető ismérveként tehát a „kényszerítő rend”,¹ a legitim közhatalom ereje elengedhetetlen, különben innovatív fejlesztésre nincs lehetőség, a stabilitás pedig fogalmilag kizárt az alapvető rend és rendszer hiányában. Ugyanakkor a kényszerítő közhatalom nem engedheti meg magának az öncélú hatalomgyakorlást. Döntéseinek a társadalom által elfogadhatónak, a közhatalom által kikényszeríthetőnek kell lenniük, mivel az állami hatalom csak a legitimitáció útján tervezheti jövőképét. A politológia alapvetéseit tekintve egy modern állam *jogszerű, észszerű és szükségszerű* megoldásaival,² azok reális érvényesíthetőségével nyeri el a társadalom bizalmát, így biztosítva magát a törvényesség, legalitás útján.

Magyarország, akár, mint az Európai Unió tagja, akár, mint Petőfi komoly természetű, múltjára büszkén tekintő magyarsága³ igényli a modernizációt, de a hagyománytiszteletet is, igényli a demokráciát, a megbízható állami vezetést. Egy fejlődő és stabil demokratikus állam alapköveit nem csak az igazságszolgáltatás, a törvényhozás és a végrehajtás elkülönülése, a hatalmi ágak szétválasztása adja,⁴ hanem ezek működésének biztosítása az állam számára is kötelezettségeket jelent. A stabil állam stabil államalkotóit megfelelő oktatásban kell részesíteni, hogy ne csak egy periodikusan jól teljesítő nemzet születhessen, de egy erős, konstans, történelemre építkező, történelmet építő és egy hasonlóan dicső jövőképpnek kereteket biztosító modern állam mutassa meg magát a térképen.

¹ Kelsen, Hans: *Az államelmélet alapvonalai*. In: Szabadfalvi József (szerk.) Bíbor Kiadó, Miskolc, 1997. 39.

² Bihari Mihály – Pokol Béla: *Politológia – A politika és a modern állam. Pártok és ideológiák*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2013. 353.

³ Petőfi Sándor: *Magyar vagyonok*. Pest, 1847. február.

⁴ Montesquieu, Charles-Louis de Secondat: *A törvények szelleméről*. Kriterion, Bukarest, 1987.

Másfél évszázadra visszatekintve még napjainkban is jogásznemzetként tartja magát számon az ország, tudományosan leginkább a jogász végzettségre alapozva,⁵ így a jövő államalkotó tényezőit kivételes odafigyeléssel kell kezelnünk. Magyarországon a jogászképzés színvonalát és hatékonyságát szem előtt kell tartanunk, hiányosságait ki kell küszöbölnünk, a képzésben rejlő kihívásokkal meg kell birkóznunk a stabilitás és innováció biztosításának, a modern állam biztos fennmaradásának érdekében. Ehhez azonban szükséges ismernünk a jogászok attitűdjét, tapasztalati beszámolóik alapján képet kell kapnunk a gyakorlatról, hogyan vélekednek a végzett jogászok a jogász hivatásról, hogyan látják a frissen végzett jogászokat, és vice versa, a joghallgatók miként ítélik meg a jelen jogászait, milyen perspektívát látnak a jövőjükre tekintve, miben szeretnének hasonlók, mások vagy jobbak lenni. Az állami innovációt és stabilitás kialakítását már az alapoknál el kell kezdeni, de ehhez tisztában kell lennünk azzal is, hogy a jelen joghallgatói milyen professzió-képpel rendelkeznek, ők is jogásznemzetben képzelik-e el jövőjüket. Ehhez fel kell térképeznünk jogtudatukat és elképzeléseiket a jogász hivatásrendről.

II. A jogász professzió-kép

A jogász professzió arculatának jelentősebb vonásai Fónai Mihály szerint: „a magas státusz és presztízs, és az autonómiára való törekvés.”⁶ Ennek magyarázata egyszerű, az egyetemi oktatás megjelenéséig kell visszautaznunk az időben. A jogász hivatás és az egyetem megjelenése szinte egy időpontra tehető, összefonódott egymással. A jog művészete, mint egyetemen oktatott tantárgy a kevesek kiváltsága lett, a jog művészetét művelők értelmiséggé emelkedtek, a filozófia segítségével pedig az állam tanácsosaivá váltak.⁷ Ezt támasztják alá későbbi jogtörténeti források is, amelyek eredményeképpen kijelenthető, hogy „a különböző professziók közül a jogász hivatások gyakorlóinak számára nyílt leginkább lehetőség arra, hogy szaktudásuk és az államhatalomhoz közel álló tevékenységük következtében részt vegyenek a modern állam és demokrácia kiépítésében és alakításában”.⁸ Navratil Szonja ezen, történelmi tényezők által megalapozott kijelentése alátámasztja mindazt, amit a bevezetésben vázoltam. A presztízs-professzió egységessége azonban a felszín alatt mély megosztottságot, belső tagoltságot mutat.⁹ Bár a 19. században a jogász hivatásrendek még nem különültek el élesen, már ekkor is, majd ezt követően egyre erőteljesebben megállapítható volt, hogy a bírók és az ügyészek a történelmi-nemzeti társadalom, a közszféra részei, akiknek nem érdekük a modernizáció és a jogállam iránti elkötelezettség. Az új idők

⁵ FÓNAI Mihály: *A jogászok szociológiai jellemzői: létszám, foglalkozás, kor és nem szerint*. In: Jakab András – Gajduscheck György (szerk.): *A magyar jogrendszer állapota*. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest, 2016. 940–941.

⁶ FÓNAI Mihály – BARTA Attila – GYÜRE Annamária Csilla: *A joghallgatók rekrutációja és professzió-képének néhány eleme*. *Pro Futuro* 2. szám (2014) 11.

⁷ NAGY Zsolt: *A magyar jogi oktatás történeti vázlata*. *Jogelméleti Szemle* 3. szám (2003) 1. <http://jesz.ajk.elte.hu/nagy15.html> (2017. 05. 18.)

⁸ NAVRATIL Szonja: *Egyes jogász hivatásrendek jogszociológiai vizsgálata (1868/1869–1937) PhD értekezés Tézisei*. Budapest, 2012. 3. http://www.ajk.elte.hu/file/DI_Tezisek_Navratil_Szonja.pdf (2017. 05. 18.)

⁹ SZABÓ Béla: *A jogászság és a jogászképzés története*. In: Szabó Miklós (szerk.): *Bevezetés a jog- és államtudományokba*. Prudentia Iuris, Miskolc, 1995. 165–206.

új dalai így a 20. században az ügyvédekre maradtak, akiknek társadalmi szerepvállalásukból eredően sajátja volt a függetlenség. Az ügyek védőinek, a versenyszféra harcosainak az állami stabilitással szemben érdekük volt a fejlődés, a liberális mozgalom.¹⁰ A jogász hivatásrendek eltérő megítélése azonban függ mind a szervezeti hovatartozástól, mind a társadalmi státusztól. Ez utóbbinak társadalomtörténeti magyarázata a következő: a bírák mint az igazság szolgáltatói olyan elit pozíciót töltöttek be az úri társadalomban,¹¹ amely messze kiemelte őket az átlag jogásztársadalomból, a generalista jogászság rétegéből. A bírói elit jelenléte az évszázadok folyamán megfigyelhető, az ügyvédség pedig (hogy csak e két professzióra bontsam a példát) társadalmi pozícióját tekintve inkább a polgáriasságra enged asszociálni. Azonban a jogásztársadalomnak is – legyen az úri jellegű vagy középosztálybeli – el kellett indulnia valahonnan, egy veleszületett társadalmi osztályból, hivatásbéli ismeretek híján, a tudásszintre tekintve egyenlő egyéni esélyekkel a nulláról a jogászképzés rögs útján.

III. A hazai jogászképzés perspektívái, a joghallgatók jogtudata

Jogászképzésről hazánkban jelenleg nyolc¹² egyetem tekintetében beszélhetünk, a képzési rendszer¹³ ismertetésére jelen tanulmány nem kíván kitérni. Az egyetemek hallgatóinak területi megoszlása a 2009-es DPR-kutatás¹⁴ szerint a következőképpen alakult: a kutatásban résztvevő két vidéki jogi kar (Debrecen és Szeged) egyértelműen regionális beágyazottságú, a megyeszékhelyről és a vidéki városokból érkezők száma rendkívül magas. A két vizsgált fővárosi egyetem tekintetében az ELTE elszívja más megyeszékhelyek hallgatóit, a PPKE pedig kifejezetten budapesti egyetem.¹⁵ A fentiek fényében felmerül a kérdés, hogy a vidéki joghallgatók később inkább választják-e a klasszikus jogász hivatásokat, míg a fővárosi jogászság az állami szférát? Fónai Mihály országos felmérésében a végzett jogászok elhelyezkedését vizsgálta, amelynek eredményeként láthatjuk, hogy a Debrecenben végzett jogászok 31%-a ügyvédjelölt, az ELTE-n végzettek 37%-a államigazgatásban dolgozik, a főváros kormányzati és közigazgatási lehetőségeinek ellentmondva a PPKE-n végzettek 29%-a ügyvédi irodában dolgozik. A fővárostól távolodva Debrecen kivételével

¹⁰ NAVRATIL, 2012. 5.

¹¹ U.o. 5.

¹² Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar (ELTE), Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar (PPKE), Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Széchenyi István Egyetem, Deák Ferenc Állam és Jogtudományi Kar, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar.

¹³ Bővebb, általános információk a képzésről az alábbi linken: https://www.felvi.hu/felveteli/szakok_kepzesek/szakleirasok!/Szakleirasok/index.php/szak/44/szakleiras (2017. 05. 19.)

¹⁴ Diplomás pályakövetés – hallgatói motivációs kutatás. Educatio Nonprofit Kft, Budapest, 2009.

¹⁵ FÓNAI Mihály: *A jogi és igazgatási képzési területen végzettek elhelyezkedésének presztízs szempontjai*. In: Garai Orsolya – Horváth Tamás – Kiss László – Szép Lilla – Veroszta Zsuzsanna (szerk.): *Friszdiplomások* 2010. Budapest, Educatio, DPR Füzet 4, 2011. 234.

azt láthatjuk, hogy az önkormányzatoknál dolgoznak a legtöbben (Miskolcon 26%, Pécsen 24%, Szegeden 30,6%, utóbbi városban az államigazgatás területén 25%).¹⁶

A joghallgatók lesznek a jövő közszolgái, igazságszolgái és törvényhozói, ezért érdemes előre feltérképezni, milyenek ígérkeznek a jövőkéünk: várhat-e ránk egy stabil, innovatív, modern állam, amelyet a jelen joghallgatói, a jövő államalkotói építenek majd fel, őriznek majd meg számunkra? Ezen kérdés megválaszolásához, a válaszadás megkísérléséhez feltétlenül ismernünk kell a joghallgatók motivációit és értékrendjét, ismernünk kell, hogyan viszonyulnak választott professziójukhoz, vizsgálnunk kell a joghallgatók jogtudatát, valamint Alaptörvény-ismeretüket. Egy jelenleg is zajló kutatásunk¹⁷ a joghallgatók jogtudat- és motivációvizsgálatára tesz kísérletet, amely kutatás az Igazságügyi Minisztérium jogászokképzés színvonalának emelését célzó programja keretében valósult meg.

A joghallgatók jogtudatát országos szinten feltérképező kutatás alapjaként szolgált az az összehasonlító jogszociológiai felmérés, amelyet 1996 decemberében Szegeden a József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán végeztek.¹⁸ Két évtized elteltével kíváncsiak vagyunk a változásokra, szeretnénk megismerni a szegedi joghallgatók motivációit, jogismeretét, professzió-képüket, összevetve a 21 évvel ezelőtti joghallgatókéval. Azonban nem kell húsz évre visszatekintenünk, a közelmúltban is tapasztalhattunk a jogászokképzést érintő olyan változásokat (állami támogatottság megszüntetése/korlátozása, röghöz kötés), amelyek hipotéziseink szerint különleges hatást gyakoroltak a joghallgatók teljesítményére és a professzió-kép kialakításának legszerveesebb elemeire, énképükre, valamint motivációjukra. A kutatás a legtöbb hazai egyetemen lezajlott már, kérdőíves lekérdezést alkalmazva elsőéves és negyedéves joghallgatók körében. A kérdőívet alkotmányjogászok, szociológusok és joghallgatók segítségével állította össze kutatócsoportunk, a válaszok feldolgozása jelenleg folyamatban van, azonban a kérdőív egy izgalmas részletét ezúton a kedves olvasó elé tárjuk.

¹⁶ Uo. 241.

¹⁷ Projekt címe: A magyar joghallgatók motivációs, jogismereti és preferencia vizsgálata. Kutatásvezető: Prof. Dr. Badó Attila. Kutatók: dr. Patyi Zsófia, PhD hallgató, Hegedüs Kata, graduális hallgató, Mitnyan Viktória, graduális hallgató. A kutatásban külső szakértőként segítséget nyújt: dr. Juhász Hajnalka IM főtanácsadó és Dr. Feleky Gábor az SZTE BTK Szociológiai Tanszék tanszékvezetője.

¹⁸ FEITH Helga – BADÓ Attila: Magyar joghallgatók motivációs vizsgálata. *Jogelméleti Szemle* 4. szám (2000) <http://jesz.ajk.elte.hu/bado4.html> (2017. 05. 19.)

1. ábra: „Jogász hallgatók 2017” c. egyéni kérdőív (részlet)

1. Ha kiegészíthetné az Alaptörvényt, milyen alapvető értékeket, jogokat és kötelezettségeket fogalmaznál meg benne?		
	igen	nem
szabad fegyverviselés, mert csak így lehet a személyemet, vagyonomat megóvni	1	0
az állam világnézetileg semleges	1	0
a szociális jogok bíróságon kikényszeríthetők	1	0
alapítsanak korrupció ellenes hivatalt	1	0
a tankötelezettség korhatárát szabályozza az Alaptörvény	1	0
a fogyasztóvédelem terjedjen ki az egészségügyi ellátásokra	1	0
a bevett egyházaknak joguk legyen a költségvetési támogatáshoz	1	0
az önkormányzatok tulajdonjogát, vagyonát az állam ne vonja el	1	0
legyen minden állampolgár számára ingyenes az internet-hozzáférés	1	0
az Európai Unió ügyészsége üldözhesse Magyarországon az EU pénzügyi érdekeit sértő bűncselekményeket	1	0
az állam biztosítson minden állampolgár számára a létfenntartáshoz szükséges alapjövedelmet	1	0
egyebet	1	0

2. Milyen egyéb kiegészítést tennél az Alaptörvényben?	
Csak akkor válaszolj erre a kérdésre, ha a 44. sz. kérdésben az „egyebet” megjelölted!	
egyéb alapvető értékek:	
egyéb alapvető jogok:	
egyéb alapvető kötelezettségek:	

3. Véleményed szerint az Alaptörvényben mely értékeket szükséges inkább előnyben részesíteni?
1 - A magyarság számára fontos speciális értékeket (például: a nemzet szellemi és lelki egysége, kulturális és nemzeti örökségvédelem, határon túli magyarság védelme)
2 - Az európai egységet erősítő értékeket (például: európai civilizációs hagyomány, nemzetközi szerződések betartása és betartatása)

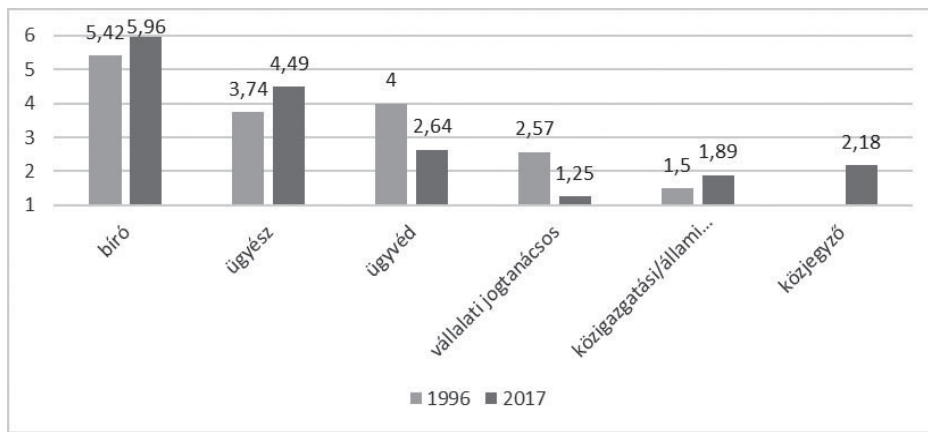
Forrás: Szegedi Tudományegyetem: Összehasonlító Jogi Intézet, Szociológia Tanszék, „Jogász hallgatók 2017” c. egyéni kérdőív

IV. A közigazgatási pályakép megítélése

Érdekes, hogy a Feith Helga és Badó Attila által végzett, már hivatkozott 1996-os szegedi joghallgatói jogtudatvizsgálat eredménye azt mutatja, hogy a klasszikus jogászi hivatá-

sokat rangsorolva a szegedi hallgatók egyöntetűen sorolták utolsó helyre a közigazgatásban dolgozókat mindhárom szempont, így a társadalmi presztízs, a jövedelmi viszonyok, valamint az általános műveltség alapján. Az eredmények továbbá azt is kimutatták, hogy amelyik hallgató így vélekedett a közigazgatási szféráról, az nem ott képzelte el a jövőjét joghallgatóként. 2017-es országos kutatásunk részeredményeként már körvonalazódik, hogy a jelenlegi szegedi joghallgatók hogyan viszonyulnak ugyanezen kérdésekhez. Az eredmények szemléltetésére segítségül hívtam a Lőrinczi János¹⁹ által készített táblázatokat.

2.ábra: A jogászai foglalkozások társadalmi presztízse (1996–2017)

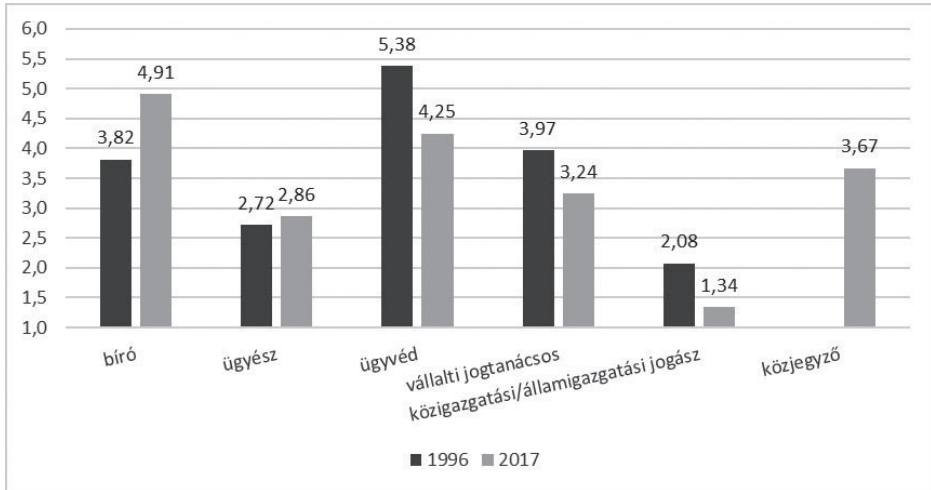

Forrás: Badó Attila – Feleky Gábor – Lőrinczi János – Patyi Zsófia, 21.²⁰

¹⁹ Lőrinczi János, az SZTE BTK Szociológiai Tanszék tudományos munkatársa, a 2017-es joghallgatói jogtudat-vizsgálatban jelentős szakmai és gyakorlati segítséget nyújtott, a részeredmények táblázat formában történő közzéte is az ő keze munkája.

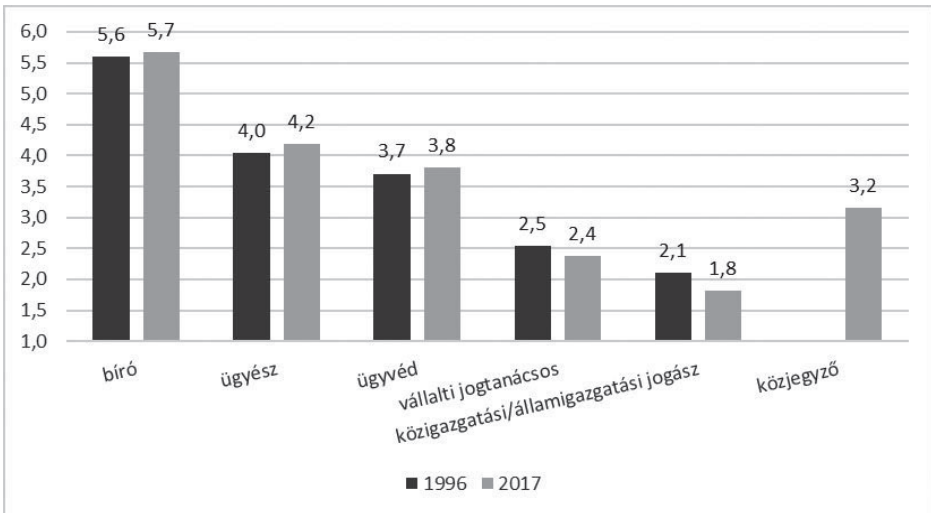
²⁰ BADÓ Attila – FELEKY Gábor – LŐRINCZI János – PATYI Zsófia: *Összehasonlító motivációs vizsgálat a szegedi joghallgatók körében*. Kézirat.

3.ábra: A jogászai foglalkozások jövedelmezősége, anyagi megbecsültsége (1996–2017)

Forrás: Badó Attila – Felek György – Lőrinczi János – Patyi Zsófia, 22.

4.ábra: A jogászok megítélése az általános műveltségük szerint foglalkozásonként (1996–2017)

Forrás: Badó Attila – Felek György – Lőrinczi János – Patyi Zsófia, 23.

A táblázatokból kiolvasható, hogy a közigazgatási munkaköri pozíció értékelése csupán a társadalmi megítélés vonatkozásában javult (bár mindössze 0,39 százalékot), azonban mind az anyagi megbecsültségük, mind az általános műveltségük tekintetében romlott az elmúlt két évtized alatt. A szegedi joghallgatók tehát még mindig úgy vélekednek a közigazgatási szféráról, mint egy, a többi jogász hivatáshoz képest alacsonyabb presztízsű szakmáról, amely kevésbé jövedelmező, és nem is párosul kimagasló általános műveltséggel (itt gondoljunk vissza a jog művészetére, amely a kiváltságosok érdeme volt!), ennek következtében nem is a fenti területen képzelik el jövőjüket. Végzett jogászként, friss diplomával a kézben azonban sokak felismerik, hogy a lehetőségeknek megfelelően az állami, önkormányzati szféra által nyújtott pozíciókat érdemes megpályázniuk, elfogadniuk, kiszámítható fizetésért, átlátható rendszerben munkálkodva. Az alacsony presztízsűnek értékelt államigazgatási és önkormányzati munkahelyeken végül megállapodni kényszerülő jogászokat nevezi Fónai „*generalista jogászságnak*”,²¹ akik más munkalehetőség híján ezeket kénytelenek betölteni. 2014-ben állapította meg Szalay Gyula és Kocsis Miklós a következőt: „a munkaerőpiacon csaknem 55 ezer jogász tevékenykedik, és ebből 34 ezren állami funkcióhoz kapcsolódó munkakörben dolgoznak.”²² Az adatok is alátámasztják azt a közhiedelmet, hogy a jogászok nagy része közigazgatási területen helyezkedik el, a fent már hivatkozott számadatok alapján az egyes vidéki jogi karok végzett jogásza is – az ELTE jogászaival kiegészülve – legnagyobb részt az államigazgatásban vagy az önkormányzati igazgatásban állapodtak meg. A nemzet jogászaiknak több mint fele által végzett közigazgatási tevékenység nemzetállami funkcióként is értelmezhető, ami kimondottan pozitív és biztató kijelentés. Ugyanakkor felmerül a kérdés, hogy kellőképpen kikezdehetetlen-e azon jogászok közigazgatási jogi ismerete, akik joghallgató korukban a hivatások közül a legutolsó helyen említették a területet, most pedig a közigazgatásban dolgoznak. Továbbá tekintettel kell lenni azon körülményre is, hogy bár nagy egységet mutat a közigazgatásban dolgozók száma, a különböző egyetemeken elsajátított ismeretanyag következtében az e területen dolgozó jogászok eltérő tudással rendelkeznek. Ezen felül az egyetemek előbb már említett területi és pályaképi megosztottsága is tovább erősíti a jogászok között motiváció és tudásszint alapján fennálló különbséget.

A közigazgatásban dolgozó jogászok között fennálló jelentős különbségek ellenére jelenleg 55 ezerből 35 ezer jogász dolgozik az állam igazgatási rendszerében, a köz szolgálatában. Ezen jogászok többsége az ELTE Állam- és Jogtudományi Karról, az SZTE Állam- és Jogtudományi Karról, valamint a miskolci és a pécsi jogtudományi karokról kerül a közigazgatás szervezetébe. A jogászok vezető hivatásrendje az igazgatásban rejlik, a fenti statisztika alapján a legtöbb jogász az állami és önkormányzati feladatok ellátásával biztosítja megélhetését. Azonban léteznek olyan területek, amelyek nem csak jogi végzettséggel láthatók el. Ezeket a területeket a jogászok közepes presztízsűre minősítették, és csak más munkalehetőség hiányában fogadják el *generalista* sorsukat.

Ellenben az igazgatásszervezők – akik számára az állami és önkormányzati igazgatási területek számítanak fő munkaterületnek – a jogászokkal szemben ezeket a szakmákat,

²¹ FÓNAI, 2011. 240.

²² SEREG András: Diploma után – A frissdiplomás jogászok elhelyezkedési esélyeiről. *Jogi Fórum* 2014.01.7. <http://www.jogiforum.hu/hirek/31038> (2017. 05. 19.)

hivatásokat magas presztízsszűre értékelték.²³ A Kormány 1278/2010. (XII.15.) határozatával létrehozta a Nemzeti Közszerológálati Egyetemet (NKE), amellyel a közszerológálati felsőfokú szakemberképzést egyszűes intézményi alapokra helyezte, 2012-től a Közigazgálat-tudományi Karon, 2016-tól jogutódján, az Államtudományi és Közigazgálati Karon. Az NKE közszerológálatászakember-képzésének következtében a jogászok szembesültek azzal a kihívással, hogy versenyképességük elengedhetetlen feltétele a közszerológálati jog alaposabb elsajátítása. Ez a folyamat egyszűes versengési fejlődési folyamat maradhat akkor, ha már az osztatlan jogászsképzésben nagy hangsúlyt kap a közszerológálati jog olyan szintű oktatása, amely versenyképes tudást nyújt a végzős joghallgatók számára. Ameddig azonban a nyolc jogi kar hallgatói nem kapnak speciális képzést a közszerológálat felé választható orientáció keretein belül vagy akár egy már mőkűdő modulrendszer keretein belül a közszerológálati jog tudományából, addig a jogi karok hallgatóinak jövőképe korlátozódni fog az ügyvédi, ügyész-i és bírói hivatásra.

Mindezek hiányában jelenleg csak a diploma kézbevétele után döbbernek rá a frissen végzett jogászok, hogy nem indulhatnak el a megálmodott pályán, el kell fogadniuk a közszerológálat nyújtotta lehetőségeket. Önmagában ez nem jelent problémát, ha a joghallgatók széles körű rálátással rendelkeznek a közszerológálat és az állmigerazgálat területére, és reális képük van a rájuk váró korlátozott lehetőségekről. Ha elfogadjuk a hivatásrendbéli megosztottságot, akkor az állmiger hatáskörök megosztásáról is gondoskodni kell rövid időn belül. Erre való tekintettel valódi kihívást jelent az állmiger számára a jogászok elhelyezése, ezért az egyetemi képzés során nagy hangsúlyt kell fektetni a jogászsképzés teljes körűségére és specifikációjára, amennyiben az állmiger a közszerológálati, nemzetállmigeri funkcióját, a közszerológálati életpályát meg kívánja tartani a jövű jogászai számára. A joghallgatók jogtudatát vizsgáló csoportunk kutatása jelenleg is zajlik, a közeljövűben várható országos lefedettségéből származó eredményeink elsűdleges és releváns adatokat szerológálatnak majd a fentiek tekintetében, és megismerhetjük a joghallgatók motivációját is.

A jövűben a témához kapcsolódóan, azt kiegészítve egy további kutatást helyezünk kilátásba, amely a joghallgatók közszerológálati jogi oktatását, tananyagát, ismereteit és motivációját méri fel mind a tananyag, mind az oktatási metűdus, mind a hallgatói motiváció átfogó vizsgálatával, empirikus eszközökkel, kérdűiíves lekérdezés és mélyinterjúk segítségével.

Bízunk benne, hogy kutatásaink eredményeképpen átfogó képet kapunk a joghallgatók közszerológálati motivációjáról és ismereteiről, amely segítségünkre lesz annak megállapításában, hogy a joghallgatók továbbra is méltán lehetnek-e a jövű állmigeralkotói, a jövű közszerológái, a közszerológálat mint nemzetállmigeri funkció megtestesítűi, és ha lehetnek, milyen feltételek, milyen képzés, milyen kilátások mellett.

²³ FÓNAI, 2011. 240.